

Pregledni rad
Primljeno 22.8.2016, prihvaćeno za objavljivanje 21.11.2016.

Doc. dr. sc. Amina Pehlić

Univerzitet u Zenici, Islamski pedagoški fakultet
amina.pehlic@gmail.com

NACIONALNA ORIJENTACIJA ALIJE NAMETKA I NJENA REFLEKSIJA NA NAMETKOV ODNOS PREMA JEZIKU

Sažetak

Cilj ovoga rada bio je detaljnije istražiti nacionalnu orijentaciju Alije Nametka (1906–1987) izraženu u njegovom književnom djelu, odnosno ispitati okolnosti takve orijentacije, kao i njenu povezanost s Nametkovim odnosom prema jeziku, prije svega s obzirom na njegovu nominaciju jezika i odnos prema jezičkim varijacijama.

Istraživanjem je obuhvaćeno književno djelo ovog pisca na osnovu kojeg je formiran istraživački korpus sastavljen od tekstova različite stilske pripadnosti. Od istraživačkih metoda korištene su metoda deskripcije, metoda analize sadržaja i metoda komparacije Nametkovih tekstova.

Zaključeno je da je Nametkova prohrvatska nacionalna orijentacija bila posljedica društveno-političkih okolnosti njegova vremena, dok su, s druge strane, pripadnost Bosni, pripadnost muslimanskom kulturnom krugu i pripadnost islamu osnovne determinante Nametkova pravog identiteta, kojeg je ovaj pisac bio duboko svjestan, ali koji usljed društveno-političkog konteksta nije bilo moguće obuhvatiti bošnjačkim nacionalnim imenom.

*Također, zaključeno je da se u upotrebi jezičkih varijacija Nametak nije dosljedno opredjeljivao za zapadne (hrvatske) varijantne oblike (iako su ga prohrvatska nacionalna orijentacija i nominacija jezika hrvatskim atributom obavezivale većom otvorenošću prema jezičkim varijetetima obilježenim kao hrvatski u odnosu, s druge strane, na one označene srpskim), već je u mnogim primjerima prednost dao oblicima koji su bili uobičajeni u bh. standardnojezičkoj praksi njegovog vremena. Neki oblici (poput zamjenice *tko*), koje je Nametak vremenom prihvatio kao obilježje svog jezičkog idiomata, danas se doživljavaju markantnim u njegovom jeziku, budući da nisu uobičajeni u bh. jezičkoj praksi.*

Ključne riječi: Alija Nametak, nacionalna orijentacija, nominacija jezika, varijantni oblici

Uvod

Alija Nametak (1906–1987), bosanskohercegovački pisac dvadesetog stoljeća, osim književnoumjetničkih tekstova (pjesme, pripovijetke, drame), pisao je i tekstove lingvističke, historiografske, etnografske, književnokritičke i bibliografske naravi, koje je objavljivao u brojnim publikacijama, odnosno u zasebnim književnim djelima.

Poznato je da bošnjački pisci Nametkova vremena nisu imali mogućnost nacionalnog samoopredjeljenja (sve do sedamdesetih godina 20. stoljeća kada im je priznat nacionalni status pod odrednicom Muslimani), već su se morali, ukoliko su željeli promovirati svoja književna ostvarenja, opredjeljivati između srpskog i hrvatskog nacionalnog korpusa.

Cilj ovoga rada jeste detaljnije istražiti nacionalnu orijentaciju ovog pisca izraženu u njegovom književnom djelu, odnosno ispitati okolnosti takve orijentacije, kao i njenu povezanost s Nametkovim odnosom prema jeziku; prije svega s obzirom na njegovu nominaciju jezika i odnos prema jezičkim varijantnim oblicima.

Istraživanjem je obuhvaćeno književno djelo Alije Nametka, na osnovu kojeg je formiran istraživački korpus sastavljen od tekstova različite stilske pripadnosti, koji je na osnovu izvornosti podijeljen na: a) rukopis *Sarajevskog nekrologija* (II, III i IV dio) i b) ostali, tj. objavljeni tekstovi (širi korpus).

Rukopis *Sarajevskog nekrologija* predstavljaju tri Nametkove ručno ispisane sveske (Rukopis II, Rukopis III i Rukopis IV), koje se čuvaju u Muzeju književnosti i pozorišne umjetnosti BiH, a za ovo istraživanje iskorištene su njihove kopije. Rukopis II čini sveska od 179 stranica, Rukopis III sveska od 98 stranica, a Rukopis IV sveska od 54 rukopisne stranice.

Prva sveska Rukopisa (Rukopis I) nije korištena u analizi jer je nije bilo moguće dobiti na korištenje iz Bošnjačkog instituta, gdje se čuva. Međutim, korišten je publicirani dio Rukopisa I, objavljen u okviru *Sarajevskog nekrologija* (Nametak, 1994: 11–132), a smješten je u širi korpus.

Rukopis II, III i IV Alija Nametak pisao je u kontinuitetu u vremenskom rasponu od 1968. do 1985. godine (sedamnaest godina).

Širi korpus¹ sačinjen je od: a) članaka i književnoumjetničkih tekstova (poezija, proza), koje je Nametak objavljivao u brojnim publikacijama (uzet je najmanje po jedan tekst iz svake pronađene publikacije), b) rječnika manje poznatih riječi s kraja pojedinih djela, c) predgovora, koje je Nametak pisao za djela uglavnom priređivačkog karaktera, kao i d) zasebnih književnoumjetničkih djela (korišteno je više izdanja istih djela s ciljem utvrđivanja izmjena).²

Rukopis *Sarajevskog nekrologija* kao izvorno piščev tekst (nije pretrpio izmjene sa strane: lektura, redaktura, sociolingvističko prilagođavanje teksta i sl.) najpouzdaniji je izvor i, kad je riječ o varijantnim oblicima, poslužio je za utvrđivanje oblika koji su bili (ili su vremenom postali) dio Nametkova jezičkog idioma, dok je širi korpus prije svega služio za komparativnu analizu, tj. utvrđivanje oblika koji su bili privremenog karaktera, odnosno rezultat su sociolingvističkog utjecaja (lekture, redakture i sl.) i u konačnici nisu našli svoje mjesto u okviru njegovog idiolekta. Govor književnih likova nije korišten u analizi kao jezik pisca.

Od istraživačkih metoda korištene su metoda deskripcije, metoda analize sadržaja i metoda komparacije Nametkovih tekstova.

Nacionalna orijentacija

U rukopisu *Sarajevskog nekrologija* (Nametak, Rukopis II, III i IV dio) Alija Nametak ne govori o svojoj nacionalnoj opredijeljenosti, iako često ističe šta je po nacionalnom opredjeljenju bio umrli kojem posvećuje nekrolog. Analiza *šireg korpusa* pokazala je da se Nametak od početka svog književnog djelovanja opredijelio za hrvatski nacionalni korpus:

1 Za ovo istraživanje, koje je dio većeg monografskog istraživanja o jeziku Alije Nametka (neobjavljena doktorska disertacija: Pehlić, Amina (2015). *Jezik Alije Nametka*, Zenica: Filozofski fakultet Univerziteta u Zenici), korišten je istraživački korpus koji čini više od stotinu bibliografskih jedinica (u disertaciji navedenih), koje su ovdje izostavljene iz tehničkih razloga (prostorna ograničenost radova koji se objavljuju u Zborniku Islamskog pedagoškog fakulteta).

2 U istraživački korpus nisu uvršteni pojedini tekstovi objavljeni poslije smrti Alije Nametka u kojima su, kako je poređenjem utvrđeno, vršene izmjene, koje, budući da su tekstovi objavljeni posthumno, nisu mogle biti rezultat piščevih intervencija. To su, npr., zbirke priča *Trava zaboravka* (1991), *Za obraz i druge priče* (1995, 1998, 2000), kao i pripovijetke i drama objavljene u *Antologiji bošnjačke pripovijetke XX vijeka* (1995) i *Antologiji bošnjačke drame XX vijeka* (1996) i sl.

– Kad sam g. 1929. htio izdati kalendar Musa Ćazim Ćatić za godinu 1930. pozvao sam i Hamida na suradnju i pitao ga da li je *Hrvat* (označavanje kurzivom ovdje i dalje u citatima je A. P.), jer sam samo od *Hrvata muslimana* primao suradnju. On mi je odgovorio da je *Hrvat* i obećao mi suradnju, ali nije ništa poslao, i tako sam ja kalendar štampao bez njegova priloga ... (Nametak, 1994: 130)

U skladu s društveno-političkim prilikama, orijentacija u pravcu hrvatstva u Nametkovom književnom djelu posebno je bila naglašena za vrijeme Nezavisne države Hrvatske:

– To je potrebno tim prije, što *mi muslimani Hrvati* ne izdajemo prečesto beletrističke knjige; zapravo je oduvijek oskudica u tom našem javnom kulturnom radu. Koliko sam mogao nastojao sam sastaviti što potpuniju njegovu bibliografiju, koja je izišla u mom članku „Odužimo se Muratu Šuvaliću“ u „Hrvatskoj svijesti“ (Sarajevo) br. 111.-112. od 30. ožujka 1942. (Nametak, 1942b: 4)

– Pa i kod *nas Hrvata muslimana* se dosta rano opazila vrijednost narodnog blaga, prvenstveno narodnih pjesama. (Nametak, 1944b: 5)

U tekstovima objavljenim poslije 1945. godine Nametak se ne izjašnjava o svojoj kasnijoj eventualnoj nacionalnoj orijentaciji.

Značajno je istaći da, za razliku od tekstova članaka i predgovora, u svim književnoumjetničkim tekstovima (izuzev *Sarajevskog nekrologija*, koji inače karakterizira jedinstven stil pisanja i u kojem Nametak često navodi šta je umrli bio po nacionalnom opredjeljenju, odnosno kako pojedinci jesu ili nisu u skladu s društveno-političkim okolnostima mijenjali nacionalno opredjeljenje) Nametak nikad ne govori o bosanskohercegovačkim muslimanima kao Hrvatima, već kao Bošnjacima, dobrim Bošnjanima, Bosancima – i to bez obzira na vrijeme i mjesto objavljivanja ovih tekstova. Jedna zbirka pripovijedaka nosi i naziv *Dobri Bošnjani* (Nametak, 1937).

Bošnjacima, dobrim Bošnjanima, Bosancima Alija Nametak naziva bosanskohercegovačke muslimane:

– Vođa hadžija jedan je dio kovčega poslao s prvom skupinom, a kad se sutra »Dakota« vratila, ušli su i *Bošnjaci* i poletjeli. (Nametak, 1966a: 264)

– Ako iseljenik *Bosanac* rekne da ga boli s r c e , onda znajte da je to ž e l u d a c ili t r b u h , a za s r c e rekne tursku (odnosno arapsku) riječ k a l p ... U Inegölu živjela je porodica Pešteli u mostarskoj mahali, a

kao bogati begovi imali su i velik posjed u planinskom selu Fundukliji (danas Esenköy), naseljenom samim *Bošnjacima*. (Nametak, n.d.)

– Ponio sam u očima sliku golokrakog Ahmetova unučića kako hoće da dohvati plamen i Pojke, koja mu brani a da ga ipak ne obrani, jer i ona i sinovi joj, snahe i unučad padoše ljetos od neprijateljskog zrna i biše sažgani u kući u vatri koja je bila bijesna gotovo kao i bijes osvete krvožednih neprijatelja što uništiše toliko dobra i tolike nevine ljude, tolike dobre ljude, tolike *Dobre Bošnjane*. (Nametak, 1966a: 70; Nametak, 1943b: 24)

Kako je i za ostale stanovnike u Bosni i Hercegovini bilo uobičajeno sve do početka nacionalnog osvješćivanja bosanskih katolika i pravoslavaca u pravcu hrvatstva i srpstva do potkraj turske vlasti (Hadžijahić, 1990: 47); i pripadnike drugih konfesija u Bosni i Hercegovini Nametak imenuje Bošnjacima, dobrim Bošnjanima:

– Ako je na lastavici, na sljemenoj gredi, prikovan drveni križ, kuća je kršćanska ili hrišćanska, ako je prikovano temre, onda je muslimanska, a ako je munarica, onda je hanedanska, musafirska. Ne znači ako je na lastavici prikovan križ, da ne bi bio primljen i pogošćen možda i bolje nego u muslimanskoj, jer su od starina svi *Bošnjaci* rado dočekivali goste. (Nametak, 1967: 87; Nametak, 1982: 91)

Budući da u člancima i predgovorima sve bosanskohercegovačke muslimane za vrijeme NDH naziva muslimanima Hrvatima, što je tada bilo jedino i moguće, a poslije 1954. godine (kao i kad govori o bosanskohercegovačkim muslimanima za vrijeme Turskog carstva) imenuje ih Bošnjacima, Bošnjanima, Bosancima ili samo muslimanima, može se zaključiti da su ovi tekstovi, za razliku od književnoumjetničkih, bili sociolingvistički prilagođeni.

Muhamed Hadžijahić (1990: 144–145) ističe da je pripadnost bosanskom muslimanstvu imalo mnogo jaču snagu od kohezivne snage srpstva i hrvatstva srpski i hrvatski opredijeljenih muslimana, te da o prevalentnosti etničkog muslimanstva u odnosu na srpstvo i hrvatstvo kod srpski i hrvatski opredijeljenih muslimana svjedoči fluktuabilnost njihove srpske i hrvatske orijentacije, s jedne strane, uz istovremeno konstantno ostajanje na pozicijama muslimanstva, s druge strane, na osnovu čega zaključuje da je srpstvo i hrvatstvo bilo više politička i kulturna platforma njihovog djelovanja, dok je muslimanska orijentacija bila najjača konstanta, neovisno od toga što su neki od njih bili indiferentni u religijskom smislu, pa i areligiozni.

O promjenljivosti nacionalnih opredjeljenja bosanskohercegovačkih muslimanskih pisaca možda na najbolji način svjedoče, kako ističe Enes Duraković (2010: 21), pjesme Muse Ćazima Ćatića *Srpski ponos*, *Ja sam Bošnjak* i *Bosni*:

– „Ja sam Srbin, srpsko d’jete

Srpska mi je savjest čista ...“ (*Srpski ponos*, 1899)

– „Ja sam Bošnjak – dični junak

Vjeran svetom domu svome ...“ (*Ja sam Bošnjak*, 1903)

– „Postojbino draga, Mladena i Tvrтка!

Hrvatstvo mi Tvoje baštinstvo je sveto ...“ (*Bosni*, 1912)

Kao jedan od primjera fluktuabilnosti nacionalnog opredjeljenja uz konstantu muslimanstva, Hadžijahić navodi Safvet-bega Bašagića, koji se

– ... još najdosljednije deklarirao kao Hrvat, ali je u njegovu djelovanju ipak bila daleko naglašenija platforma pripadnosti bosanskoj muslimanskoj zajednici. Poslije kratkotrajne epizode iz najmlađih dana, kada je važio kao jedan od ideologa nacionalnog bošnjaštva (...) Bašagić se u nacionalnom pogledu opredijelio kao Hrvat i u tome se smislu deklarirao do kraja života (...) Međutim, usprkos nespornoj Bašagićevoj hrvatskoj orijentaciji, u svojim pjesmama kao i listovima koje je izdavao (‘Behar’, ‘Ogledalo’, ‘Obrana’) naglašeno je razvijao bosanski muslimanski patriotizam (...) U njegovim pjesmama dominantna je bošnjačko-muslimanska nota s mnogo romantičarskih crta o bosanskom ponosu, slavnim djedovima, prkosu prema Osmanlijama, slavi bosanskih banova i kraljeva, Bošnjaka državnika i pjesnika u Turskoj carevini itd. (...) Sve su ove pjesme strogo okrenute Muslimanima. (Hadžijahić, 1990: 145–147)

Slično za Ahmeda Muradbegovića ističe Alija Nametak u *Sarajevskom nekrologiju*:

– Prekjučer je umro u Dubrovniku Ahmed Muradbegović, književnik (...) Između dva svjetska rata neosporno je bio naš najbolji književnik. U svemu je bio Bošnjak, ali je u nacionalizmu bio povremeno lutilica. (Rukopis II 1972: 94–95)³

Alija Nametak se u kontinuitetu deklarirao kao Hrvat, međutim, to ne znači da se za hrvatstvo opredijelio zato što je u njemu baštini

³ Uz citat iz rukopisa navodi se dio rukopisa (II, III ili IV), godina kad ga je Nametak pisao i broj stranice rukopisa na kojoj se nalazi citat.

svoje identitetske vrijednosti, u odnosu, s druge strane, na srpstvo. Naime, sveukupni kontekst sredine, društveno-političkih i kulturnih prilika njegovog vremena usmjerili su ga ka Hrvatima. Tu je, između ostalog, značajnu ulogu imala činjenica da je rođen i do devetnaeste godine živio u dijelu Mostara s većinskim hrvatskim stanovništvom (Popis stanovništva i stanova 1971. i Nacionalni sastav stanovništva po opštinama, Beograd, april 1972; prema: Peco, 2007: 16–17); zatim, značajnu ulogu imala je i društvena sredina u kojoj je boravio za vrijeme studija u Zagrebu, gdje je stekao mnoge prijatelje s kojima je održavao kontakte i kasnije u životu. Također, bitan utjecaj imala je i činjenica da je nacionalna orijentacija nosilaca kulturnog preporoda bosanskohercegovačkih muslimana s početka 20. vijeka bila uglavnom hrvatski usmjerena. (Hadžijahić, 1990: 145) Tu se, prije svih, misli na Safvet-bega Bašagića i Edhema Mulabdića, a upravo su njih dvojica bili „ključne ličnosti u profiliranju književnog lika“ Alije Nametka „kako na polju književne djelatnosti tako i na polju književnog stvaralaštva“ (Hasanbegović, 2006: 6).

Nametak se s njima družio, a detalji iz *Sarajevskog nekrologija*, kao i Nametkovi tekstovi posvećeni ovim piscima, svjedoče koliko ih je cijenio:

– ... Edhem efendija Mulabdić. Čovjek, koji je, po mome mišljenju, najviše učinio, osobito na početku 20. stoljeća, da se muslimanska mladež počela školovati u austrijskim školama, da su osnovana društva “Gajret” i “Narodna Uzdanica”, u kojima je bio neumoran radnik, koji je bio pisac, dobar pisac, i odgojitelj, koji je sve svoje i radno i slobodno vrijeme trošio na podizanje naše kulture, ostao je, nakon što je izišao iz zatvora (konac marta 1946.), bez ikakvih prihoda – ni službe ni penzije. Mučila ga je pomisao da je pod starost pao na milost svoje djece i unučadi. (Nametak, 1994: 16–17)

– S Bašagićem Safvet-begom sam bio odličan prijatelj. Volio sam ga i neobično cijenio, a i on mene. (Nametak, 1994: 12)

U jednom članku posvećenom Safvet-begu Bašagiću, njegovom kulturnom i političkom doprinosu bosanskohercegovačkim muslimanima, Nametak je na sljedeći način opisao cilj Bašagićeve politike:

– Treba muslimanskom dijelu osigurati život. Ne smije se dopustiti da ga nestane. Mora mu se osigurati ne gospodovanje nego ravnopravnost s pripadnicima drugih vjera. Treba tome ljudstvu osigurati egzistenciju, kad se riješi zadnji ostatak feudalnog života u Bosni. Treba ga

pripremiti za novi život, podići ga materijalno, jer je samo materijalno neovisan sposoban za životnu borbu. U protivnom će se izgubiti vjekovni ponos i moral, izgubiće se sve pozitivnosti i to ljudstvo će postati bezbojna i beznačajna masa. To su bili politički nazori Bašagićevi. (Nametak, 1930a: 125)

Kako i sam ističe, Nametak nije nikad bio političar (Rukopis II 1974: 148), pa se nije u tom području, poput Bašagića, ni borio za bosanskohercegovačke muslimane, međutim, ako se analizira njegova biografija, književno stvaralaštvo i sveukupna književna djelatnost, nameće se zaključak da je život ovog pisca u potpunosti bio u znaku borbe za bosanskohercegovačke muslimane, brige za njihovu vjeru i očuvanje tradicijskih vrijednosti – za afirmaciju i očuvanje njihovog identiteta.

Književnost je Nametak vidio kao sredstvo ove borbe, a svjestan činjenice da se u okolnostima kakve su bile, književnost muslimana mogla afirmirati samo u okviru hrvatske ili srpske – on je, stjecajem okolnosti, izabrao hrvatsku stranu. Matica hrvatska, koja je svojom izdavačkom djelatnošću nastojala pridobiti bosanskohercegovačke muslimane za hrvatski nacionalni korpus (Hadžijahić, 1990: 201–202), objavila je njegovu prvu zbirku pripovijedaka *Bajram žrtava* (Nametak, 1931a). I kasnije je, ne ulazeći ovdje u analizu književnoumjetničke vrijednosti njegovog djela, prije svega zbog izražene nacionalne orijentacije, uspijevaao publicirati svoja književna ostvarenja, za razliku od onih književnika koji se nisu kontekstualno poželjno nacionalno odredili, poput Abdurrezaka Hifzi Bjelevca, o čemu svjedoči i sam Nametak u *Sarajevskom nekrologiju*:

– ... 25. februara umro je u Zagrebu Abdurrezzak Hifzi Bjelevac, u 86-oj godini života (...) Ovdje ne bih imao šta o njemu dodati, osim da je bio gotovo sasvim zaboravljen. Iz Sarajeva je davno odselio, a morao je seliti, jer je plivao uz struju, da ne rekнем “pišao uz vjetar”. U Beogradu je bio u Presbirou, ali se nije aklimatizirao, pa je 1941. otišao u Zagreb. Kao stambolski đak bio je više internacionalist nego Hrvat ili Srbin, a čini se da nije nikad bio Bošnjak. Zamalo da nije postao Turčin. Beogradu je bio Turčin, Zagrebu Srbin, Sarajevu Hrvat, tako da ga nije nitko htio štampati ... (Rukopis II 1972: 93)

Međutim, iako se Nametak opredijelio kao Hrvat, te stoga redovno ubrajan u pisce bosanskohercegovačke muslimane u hrvatskoj književnosti, zajedno sa Safvet-begom Bašagićem, Edhemom Mulabdićem, Osmanom Nuri Hadžićem, Musom Ćazimom Ćatićem, Ahme-

dom Muradbegovićem i drugima (Ujević, 1932; Ježić, 1944; Vaupotić, 1966; Šicel, 1966, 1980), pa kasnije uvršten i u antologiju *Pet stoljeća hrvatske književnosti* (Nametak, 1969: 333–449), u njegovim književnoumjetničkim tekstovima, ne samo da je, kao u pjesmama Safvet-bega Bašagića, dominantna bošnjačko-muslimanska nota i usmjerenost muslimanima već one u potpunosti prevladavaju u odnosu na nebošnjačku i nemuslimansku komponentu, iz čega, prema Muhsinu Rizviću, proizlazi ambivalentan odnos kritičara, odnosno čitalaca prema ovome piscu. Dok muslimanski čitalac doživljava Nametka kao svog pisca i njegovo djelo kao sliku i izraz muslimanskog svijeta i života, dotle hrvatski čitalac, posmatrajući Nametka u okviru hrvatske književnosti, zamjera mu „zbog folklorizma, kojim on (hrvatski čitalac, napomena A. P.) označava sve ono orijentalno-islamsko i bosansko-muslimansko koje je bitnost ovoga svijeta nasuprot hrvatsko-katoličkom, prigovara mu zbog regionalnog prikazivanja samo života Bosanskih Muslimana, zbog nostalgичne okrenutosti prema prošlom, zbog idilizma i idealizacije nekadašnjeg muslimanskog svijeta, njegova patrijarhalnog mentaliteta i islamske etike, što je zapravo hrvatskom čitaocu, i kritičaru, daleko i tuđe, što on ne razumije i emocionalno ne prihvata jer nije u duhovnom skladu sa njegovim bićem, što je za njega romantičarski daleka egzotika, iako želi da Nametka promatra u sklopu hrvatske književnosti“ (Rizvić, 1991: 14–15)

Nametak je putem književnosti slikao život bosanskohercegovačkih muslimana onakvim kakav on jeste, ne ističući samo njegove manjkavosti, poput Ive Andrića (Rizvić, 1991: 15), ali i bez namjere da taj svijet idealizira.

O pripadnosti muslimanima i Bosni – o odnosu između muslimanskog, bosanskog, s jedne strane i hrvatskog, s druge, Nametak je pisao u tekstu *Kolonija – Svojim Zagrebačkim ahabima*, objavljenom u *Novom Beharu* 1930. godine:

– Naći ćete svugdje tu našu koloniju. Kad izidemo iz ovog vjekovitog okvira, iz naše takozvane uže domovine, koji se zove ponosna Bosna i kršna Hercegovina, ne možemo a da ne budemo zajedno. Svugdje smo mi zajedno, pa i u Zagrebu imamo svoju koloniju. Makar da smo i tamo među svojima, mi se nekako voljkije osjećamo kad osnujemo kakav čisto naš bosanski kružok, gdje se dnevno sastajemo. Obično to bude kakva aščinica ili kavana. Prvi je razgovor svakog od nas: „Ima li gdje god da se može ‘čisto’ jesti?“ (...) Živeći u Zagrebu zavalimo ga

kao ni jedan drugi grad. I svi govorimo: vratićemo se u nj, jer nigdje se ne živi kao u njemu, ali jedna godina života u Bosni među svojim sjeti nas, da nas je Bosna odgojila, da se ona za nas žrtvovala, da smo mi njena uzdanica i da treba da joj stotrukim vratimo ... (Nametak, 1930b: 323–324)

Kao što je Nametak tad osjećao pripadnost svojoj koloniji, bosansko-muslimanskoj, nesporno je da bi danas pripadao bošnjačkoj.

Kritički se osvrćući na izjave u hrvatskim medijima 2012. godine u kojima se Safvet-beg Bašagić naziva hrvatskim književnikom i bosanskim preporoditeljem a povodom dodjele naziva jedne ulice u Zagrebu ovom piscu, urednik *Behara* Sead Begović ističe da ne treba dvojititi o tome kako bi se Bašagić deklarirao u naše doba i u istom kontekstu spominje i Aliju Nametka:

– Vjerojatnost da bi se (Safvet-beg Bašagić, napomena A. P.) deklarirao Hrvatom je naprosto mikroskopski mala. To isto se možemo zapitati kad razmatramo nacionalnu putanju Maka Dizdara ili Alije Nametka. (Begović, 2012: 3)

Slično navodi i prof. Fehim Nametak:

– Da je moj otac dočekao ovo vrijeme kada se slobodno možemo izjasniti kao Bošnjaci, vjerujem da bi se on izjasnio kao Bošnjak i ne bi bio ništa drugo. (Nametak, F., 2012: 24)

Alija Nametak nije, poput nekih bh. pisaca, bio identitetski izgubljen, nije kod njega izraženo traganje niti zapitanost nad svojim identitetom.

– Dok je Selimović npr. cijelog života rasplitao čvornatu enigmnu bošnjačkoga bića, a Humo čudio se svojem imenu Hamza, njihov savremenik Nametak takvih dilema nikad nije imao. (Durić, 1999: 184)

Nametak je u *Sarajevskom nekrologiju* zabilježio nekrolog povodom smrti Hamze Hume:

– ... umro je i Hamza Humo, s kojim sam se poznavao više od 40 godina. Uvijek me je lijepo susretao, iako smo jedno vrijeme uređivali časopise koji se nisu nacionalno slagali: on „Gajret“, ja „Novi Behar“. Nekad je on prelijetao u svom književnom radu:

„Čudno je to čudo / da u ovoj zemlji kraj Evrope / mene Hamzom zovu“

U jednoj pripovijetki jedan njegov junak, u nedostatku cigar-papira i uopće ikakva drugog papira, zamotava cigaretu u list Kur‘ana (...) U pjesmi, čini mi se da se tako zove, „Neretva“ negira Boga i sl. (...) Po-

sljdnjih godina njegova života, kad je počeo odumirati, pri susretima sa mnom navraćao se na muslimanske teme. Ja mislim da se intimno „došao tóbē“ i vratio u islam. Sprovod mu je bio ateistički, a vidio sam ga, na evropski način odjevenog, u mrtvačkom sanduku. Fizički je kroz čitav život bio ružan («čehresuz» – što bi se reklo u Mostaru), ali je na odru bio lijep i nekako umiljatih crta lica. (Rukopis II 1970: 53–55)

Za razliku od Hume, Nametak se nije vraćao vjeri – nije je nikad ni napuštao. Štaviše, vjera je bila temeljna odrednica njegovog identiteta. Rođen je i odrastao u porodici u kojoj se intenzivno živjela i svjedočila vjera. Njegov otac Hasan-efendija, između ostalog, bio je i imam Jahja-esfel džamije u Mostaru i u velikoj je mjeri utjecao na Nametkov odgoj i odnos prema vjeri. Potvrde tome nalaze se na mnogim mjestima u njegovom književnom djelu, npr.:

– Ja sam bio tako malen da nisam mogao brati ni nositi grožđe. Bio sam u vinogradu tek da bude otcu običnije, da progovori sa mnom koju rieč, jer bismo se mi razgovarali kao vršnjaci. Pokazao mi je u jednom trsu gnjezdo neke ptičice, vješto opleteno od tankih slamčica, iznutra upravo kao podstavljeno nekim finim dlačicama, a na dnu stisnuta četiri pirgava jaja. Htio sam svakako imati ta jaja, ali mi otac ne dade, jer da je to grehota. Neka stoje, pa će se izleći poslije ptići, koji će pjevati. Rekao mi je da samo gledam kakva će ptica dolietati i sjedati u gnjezdo (...) Otac odhitje iz vinograda, a ja pravo k gnjezdu. Ptica s njega prhnu, da ne vidjeh ni kakva je, i odmah uvukoh šaku u nj. Uzeh jedno jajašce, a ono mi se omače iz ruke, pade pod trs i razbi se. Prestraših se kao da me otac gleda, i bi mi žao. Tko zna kakva bi se liepa šarena ptičica izlegla iz njega ...

A poslije teškoća doživljenih nakon što je razbio jaje, Nametak zaključuje ovako:

– ... Predbacivao sam sebi, da je sva ona moja duševna patnja zato, što sam razbio ono jaje iz gnjezda. Ovo je Božija kazna, što sam pome-tao onu sitnu ptičicu i ubio joj ptića prije nego se izlegao. (Nametak, 1943a: 45–48)

– Bilo ljeto, bila zima, on (otac, napomena A. P.) je dolazio barem, pola sata prije zalaza sunca, provrtio se malo po dvorištu i po bašči, uvijek razpoložen i razgovoran s nama, djecom, kao s odraslima, a onda bi pošao u džamiju na akšam, večernju molitvu, i ja za njim, sam od sebe, bez ikakva nagonjenja, jer mi je nešto iz dna duše govorilo, da mora

dobro biti ono, što radi moj babo. (Nametak, 1943a: 50)

Opisujući svoje studentske dane provedene s Ljudevitom Jonkeom Lujom (kasnije istaknutim hrvatskim lingvistom) u Đačkom domu u Zagrebu, Nametak ističe:

– Kako sam po prirodi i po očevu odgoju bio uvijek religiozan, uzeo bih često Kur'an i za sebe čitao poneku stranicu. Lujo je to s udivljenjem gledao i morao sam mu nekada recitirati arapski tekst. Bio je zadivljen izgovorom arapskih riječi i pitao me kako se to može naučiti. Gotovo da nije vjerovao da sam ja u šestoj godini života znao čitati kur'ansko pismo s blizu tisuću tiskarskih znakova, a 28 glasova. Isto tako obavljao sam ritualne molitve (nāmāz) na posebnoj serdžadi, što je on ozbiljno pratio, a da se nije nikada smijao ili omalovažavao. (Nametak, 2008: 25)

Da je Nametak i kasnije, do kraja života, istinski živio vjeru, na poseban način svjedoči njegova biografija zabilježena u *Sarajevskom nekrologiju*.

Vjera, u najvećoj mjeri, bila je kohezivna sila koja je u jedno povezivala osnovne determinante Nametkova identiteta: pripadnost Bosni, pripadnost muslimanskom kulturnom krugu i pripadnost islamu – tj. njegovog istinskog identiteta, koji usljed društveno-političkog konteksta nije bilo moguće obuhvatiti bošnjačkim nacionalnim imenom; identiteta kojeg je Nametak bio duboko svjestan, i koji je kod njega povremeno bio ogrnut onim površnim, s nacionalnim hrvatskim imenom; identiteta koji osim imena nije imao ništa hrvatsko.

Odnos Alije Nametka prema jeziku

Odnos Alije Nametka prema jeziku bio je u velikoj mjeri određen njegovom prohrvatskom nacionalnom orijentacijom, što se reflektiralo, prije svega, u nominaciji jezika hrvatskim atributom – koja ga je dalje obavezivala većom otvorenošću prema jezičkim varijetetima obilježenim kao hrvatski u odnosu, s druge strane, na one označene srpskim.

Nominacija jezika

Ranije istraživanje nominacije jezika u književnom djelu Alije Nametka (Pehlić i Ništović, 2014; Pehlić, 2015) pokazalo je da je Nametak prednost davao nazivu *hrvatski jezik*, shodno hrvatskoj nacionalnoj

opredijeljenosti. Naziv *bosanski jezik* upotrebljavao je kad je isticao ko imenuje svoj jezik *bosanskim*, i u tom kontekstu često je i on sam koristio ovaj naziv.

Na činjenicu da je atribut *bosanski* bio potisnut u nominaciji jezika ovog pisca, utjecala je, osim nacionalne orijentacije, i standardnojezička situacija Nametkova vremena, koja u skladu sa srpskim i hrvatskim društveno-političkim interesima, pored srpskih i hrvatskih atributa u nazivu jezika, nije dopuštala odrednicu *bosanski*.

Nametak je bio svjestan činjenice da se na srpskohrvatskom govornom području naziv jezika vezuje za ime naroda, te je odnos između ta dva međusobno povezana entiteta, naroda i jezika – Bošnjaka i bosanskog jezika najbolje predstavio u svojim radovima o tursko-bosanskom rječniku *Makbuli-arifu* (Nametak, 1968; Nametak, 1931b) i na taj način veoma jasno iznio stav prema nominaciji jezika bosanskim. Naime, Nametak ističe kako je sasvim logično da autor *Makbuli-arifa* Uskufi svoj jezik zove bosanskim i to objašnjava **činjenicom da su u vrijeme Muhameda Hevajja Uskufija Bošnjaci bili narod, imali su svoj jezik i nazivali su ga bosanskim.**

Nasuprot tome, u Nametkovo vrijeme Bošnjacima je bilo uskraćeno pravo da se odrede kao narod, uskraćeno im je pravo i na svoj naziv jezika, odnosno na participaciju u zvaničnom nazivu jezika. Nametkova nacionalna orijentacija i nominacija jezika bile su posljedica ovakvih okolnosti. Iz ovih se tekstova implicitno čita kako bi se Nametak danas odredio prema etnonimu Bošnjak, s jedne strane, i Hrvat, s druge, odnosno prema nazivima jezika s hrvatskim i bosanskim predznakom.

Jezički varijantni oblici

U ukupnom književnom djelu ovog pisca bilježe se brojne jezičke dvostrukosti i višestrukosti (varijantni oblici). Komparativnom analizom tekstova, dajući prednost rukopisu *Sarajevskog nekrologija*, kao izvorno piščevom, može se zaključivati koji su oblici bili, odnosno koji su vremenom postali Nametkov lični izbor, a koji su, s druge strane, bili privremenog karaktera, odnosno rezultat su utjecaja sa strane (lekture, redakture, sociolingvističkog prilagođavanja teksta i sl.) i u konačnici nisu našli svoje mjesto u Nametkovu idiolektu.

Za analizu je, npr., interesantna upotreba varijantnih oblika upitno-odnosne zamjenice *ko / tko* (i njenih izvedenica: *neko / netko, niko / nitko*

i dr.). U Nametkovim tekstovima ova se zamjenica bilježi u dvostrukim oblicima (sa i bez suglasnika *t*). Komparativna analiza ukupnog istraživačkog korpusa pokazuje da Nametak nije u prvim tekstovima koristio oblike sa suglasnikom *t* (*tko*, *netko*...), jer takvi oblici nisu ni obilježje njegovog maternjeg govora (Peco, 2007: 312), npr.:

– *Poneko* bi podranio (...) *Poneko* bi ležao (Nametak, 1930b: 323), ali *niko* nije na bosanskom jeziku (...) *Ko* je to radio (Nametak, 1931b: 3), jer mu ga nema *ko* dati (Nametak, 1933: 221), *niko* ne vodi računa (...) *Ko* su im sve bile hodže (...) *ko* ih je vjenčavao (...) ne vrši im *niko* vjerske obrede (Nametak, 1934: 370) itd.

Međutim, u kasnijim tekstovima (pod utjecajem hrvatske jezičke norme) vršena su preobličavanja oblika bez suglasnika *t* u one s ovim suglasnikom, o čemu svjedoče brojni primjeri u istim pričama objavljenim u različito vrijeme, npr.:

– jer *niko* nije imao povjerenja u njegove mršave ruke (Nametak, 1940: 58; Nametak, 1941: 7);

– jer *nitko* nije imao povjerenja u njegove mršave ruke (Nametak, 1942a: 47; Nametak, 1944a: 9; Nametak, 1966b: 319; Nametak, 1966a: 267; Nametak, 1967: 9; Nametak, 1982: 9).

Naime, utjecajem hrvatske jezičke norme (u izdanjima Matice hrvatske, i naročito u tekstovima objavljivanim za vrijeme NDH, kada se insistiralo na „čistom hrvatskom jeziku“), koja je preferirala oblike *tko*, *netko*, *nitko*... i Nametak ih počinje upotrebljavati (nekad i u govoru likova – čak i likova kojima to nije svojstveno), u početku nedosljedno, ali vremenom sve dosljednije. U kasnijim tekstovima (uglavnom onim objavljenim poslije NDH) pravi distinkciju između svog govora (oblici *tko*, *netko*...) i govora likova (oblici *ko*, *neko*...) i na taj način ističe da se opredijelio za oblike sa suglasnikom *t*, što nam potvrđuje i *Rukopis* kao izvorni tekst, u kojem se, pored brojnih primjera sa suglasnikom *t*, rjeđe bilježe oblici bez ovog glasa (odnos 49 : 4), npr.:

– *Tko* vjeruje zna da će raditi mizan terezija, a i *tko* ne vjeruje radit će (Rukopis IV 1983: 36), da *netko* naslijedi penziju (Rukopis II 1969: 37), nije *nitko* nosio ahmedije (Rukopis II 1968: 13), da će to *itko* ikad iskoristiti (Rukopis II 1972: 89), što bi *svatko* uradio (Rukopis II 1971: 71), možda je još *tkogod* bio (Rukopis II 1975: 155) itd.

– Obično fukara ne voli onoga *ko* ima (Rukopis II 1973: 127), Kako *ko* u komšiluku umire (Rukopis II 1972: 92), pa ga *neko*, valjda usta-

še, ubije (Rukopis II 1968: 20), sumnjam da bi *iko* ostao živ (Rukopis IV 1982: 15).

U standardnom bosanskom jeziku uz oblike *ko, neko, niko* i sl. prihvaćeni su i oblici *tko, netko, nitko*, uz napomenu da je upotreba oblika sa suglasnikom *t* mnogo rjeđa u odnosu na one bez ovog glasa (Čedić, 2001: 112), odnosno uobičajeni su oblici *ko, neko, niko* i sl. dok su oblici *tko, netko, nitko* i sl. stilski obilježeni (Halilović, 1999: 37). Budući da u bh. jezičkoj praksi nisu uobičajeni oblici *tko, netko, nitko*, oni se i u jeziku Alije Nametka doživljavaju markantnim.

Komparativna analiza leksičkih varijantnih oblika (Pehlić, 2016: 413–430) pokazuje da je Nametak na kraju prihvatio neke oblike koji su bili obilježeni kao zapadni (hrvatski) varijantni oblici (poput zamjenice *tko*), dok se u nekim slučajevima opredijelio za oblike koji su bili bliži bosanskohercegovačkoj standardnojezičkoj praksi njegovog vremena. Npr., iako se u ukupnom književnom djelu neki oblici javljaju kao dvostrukosti (npr.: *biblioteka / knjižnica, hiljada / tisuća, komšija / susjed, štampa / tisak, takmičenje / natjecanje* itd.) u rukopisu *Sarajevskog nekrologija* bilježe se samo oblici: *biblioteka, hiljada, komšija, štampa, takmičenje* i sl., što znači da im je Nametak dao prednost u odnosu na njihove varijantne likove:

– donio za *biblioteku* Gazi Husrevbegove medrese moj separat (Rukopis II 1968: 30), kad mi je dao *hiljadu* dinara (Rukopis II 1968: 28), Šućrija Arslanagić, moj *komšija* i džematlija (Rukopis II 1972: 92), Kad je početkom jula 1969. *štampan* Kur'an (Rukopis II 1972: 100), koji su se *takmičili* koliko da budem više *osuđen* (Rukopis II 1972: 96) itd.

Zaključujemo da se, i pored prohrvatske nacionalne orijentacije i u skladu s tim nominacije jezika hrvatskim, Nametak ipak nije dosljedno opredjeljivao za zapadne (hrvatske) varijantne oblike, već je u mnogim primjerima prednost dao oblicima koji su bili uobičajeni u bh. standardnojezičkoj praksi njegovog vremena.

Zaključak

Poznato je da bošnjački pisci Nametkova vremena nisu imali mogućnost nacionalnog samoopredjeljenja (sve do sedamdesetih godina 20. stoljeća kada im je priznat nacionalni status pod odrednicom Muslimani), već su se morali, ukoliko su željeli promovirati svoja književna ostvarenja, opredjeljivati između srpskog i hrvatskog nacionalnog korpusa.

Analiza književnog djela Alije Nametka pokazuje da je Nametak bio prohrvatski nacionalno orijentiran, međutim, to ne znači da se za hrvatstvo opredijelio i ostao mu dosljedan zato što je u njemu baštinio svoje identitetske vrijednosti, u odnosu, s druge strane, na srpstvo. Naime, sveukupni kontekst sredine, društveno-političkih i kulturnih prilika njegovog vremena usmjerili su ga ka Hrvatima. S druge strane, pripadnost Bosni, pripadnost muslimanskom kulturnom krugu i pripadnost islamu osnovne su determinante Nametkova pravog identiteta, koji usljed društveno-političkog konteksta nije bilo moguće obuhvatiti bošnjačkim nacionalnim imenom; identiteta kojeg je Nametak bio duboko svjestan, i koji je kod njega povremeno bio ogrnut onim površnim, s nacionalnim hrvatskim imenom; identiteta koji osim imena nije imao ništa hrvatsko.

Odnos Alije Nametka prema jeziku bio je u velikoj mjeri određen njegovom prohrvatskom nacionalnom orijentacijom, što se reflektiralo, prije svega, u nominaciji jezika hrvatskim – što ga je dalje obavezivalo većom otvorenosću prema jezičkim varijetetima obilježenim kao hrvatski u odnosu, s druge strane, na one označene srpskim. Međutim, i pored toga, u upotrebi jezičkih varijantnih oblika Nametak se nije dosljedno opredjeljivao za zapadne (hrvatske) varijantne oblike, već je u mnogim primjerima prednost dao oblicima koji su bili uobičajeni u bh. standardnojezičkoj praksi njegovog vremena.

Neki oblici (poput zamjenice *tko*), koje je Nametak vremenom prihvatio kao obilježje svog jezičkog idioma, danas se doživljavaju markantnim u njegovom jeziku, budući da nisu uobičajeni u bh. jezičkoj praksi.

Nametkova prohrvatska nacionalna orijentacija i prednost atributa hrvatski u nominaciji jezika bile su posljedica društveno-političkih okolnosti.

Naime, Nametak u svojim radovima o tursko-bosanskom rječniku *Makbuli-arifu* zaključuje kako je sasvim logično da autor *Makbuli-arifa* Uskufi svoj jezik zove bosanskim, jer su, kako on ističe, u vrijeme Muhameda Hevaija Uskufija Bošnjaci bili narod, imali su svoj jezik i nazivali su ga bosanskim.

Iz ovih se tekstova implicitno čita kako bi se Nametak danas odredio prema etnonimu Bošnjak, s jedne strane, i Hrvat, s druge, odnosno prema nazivima jezika s hrvatskim i bosanskim predznakom.

Literatura⁴

- Begović, E. (2012). Safvet-beg Bašagić nije ničiji egzotični priljepak, *Behar*, god. XXI, br. 108, str. 3.
- Čedić, I. (2001). *Osnovi gramatike bosanskog jezika*, Priručnici 4, Sarajevo: Institut za jezik u Sarajevu.
- Duraković, E. (2010). Traganje za književnim identitetom, *Pregled*, god. LI, br. 3, str. 11–51.
- Durić, R. (1999). Estetsko-stilematska funkcija bosnaizama u prozama Alije Nametka, u: *Simpozij o bosanskom jeziku*, str. 188–199, Sarajevo: Institut za jezik u Sarajevu.
- Hadžijahić, M. (1990). *Od tradicije do identiteta – geneza nacionalnog pitanja bosanskih Muslimana*, Zagreb: Muslimanska naklada Putokaz.
- Halilović, S. (1999). *Pravopis bosanskoga jezika*, Priručnik za škole, Zenica: Dom štampe.
- Hasanbegović, F. (2006). *Sunce i suton*, Tešanj: Centar za kulturu i obrazovanje Tešanj.
- Ježić, S. (1944). *Hrvatska književnost od početaka do danas. 1100-1941*, Zagreb.
- Nametak, A. (1930a). Dr. Safvetbeg Bašagić, *Napredak* – hrvatski narodni kalendar za 1931. god., godina 20, str. 123–126.
- Nametak, A. (1930b). Kolonija (Svojim Zagrebačkim ahabima), *Novi Behar*, god. III, br. 21, str. 323–324.
- Nametak, A. (1931a). *Bajram žrtava*, Zagreb: Matica hrvatska (priče: *Kmet, Njegova osuda, Bajram žrtava, Napast, Izvan okvira, Hamidova kavana, Cvijet u vazi*).
- Nametak, A. (1931b). Tristagodišnjica prvog tursko-hrvatskog rječnika (1631–1931.), *Novi Behar*, god. V, br. 1, str. 3–4.
- Nametak, A. (1933). Život muslimanskog književnika, *Novi Behar*, god. VI, br. 17, str. 221–222.
- Nametak, A. (1934). Unutarnje misionarstvo, *Novi Behar*, god. VII, br. 24, str. 370–371.
- Nametak, A. (1937). *Dobri Bošnjani* (Crtice, pripovijesti, novele), Zagreb: Matica hrvatska (priče: *Ispod planinskih vrhova, Dobri Bošnjanin, Stećak, Začarano ogledalo, Umetaljka, S puta, Srce materino, San čovjeka božjega, Pola konjske sile, Susret, Ljudi iz krša, Preporuka*).
- Nametak, A. (1940). Cjepar, *Napredak* – hrvatski narodni kalendar za 1941. god., godina 31, str. 58–62.
- Nametak, A. (1941). *Ramazanske priče*, Sarajevo: Knjižara H. Ahmed Kujundžić (sve priče).

4 Iz tehničkih razloga navedene su samo u ovom radu citirane bibliografske jedinice, dok je cjeloviti istraživački korpus, kako je u fusnoti 1 navedeno, činilo više od stotinu bibliografskih jedinica.

- Nametak, A. (1942a). *Za obraz*, Zagreb: Matica hrvatska (sve priče).
- Nametak, A. (1942b). Predgovor, Šuvalić, M., *Izabrane pripovijesti*, str. 3–7, Sarajevo: Prva muslimanska nakladna knjižara (M. B. Kalajdžić).
- Nametak, A. (1943a). *Mladić u prirodi* (Lovačke i druge omladinske priče), Sarajevo: Knjižara H. Ahmed Kujundžić (priče: *Ahmetov medvjed, I zasvirati i za pas zadjeti*).
- Nametak, A. (1943b). *Sirotan Alija i Pojka* – pretiskano iz kalendara “Narodna Uzdanica” za god. 1944, Sarajevo: Tiskara “Bosanska pošta”.
- Nametak, A. (1944a). *Ramazanske priče*, 2. izd., Sarajevo: Knjižara H. Ahmed Kujundžić (sve priče).
- Nametak, A. (1944b). Predgovor, *Muslimanske pripoviesti iz Bosne*, str. 5–8, Sarajevo: Knjižara H. Ahmed Kujundžić.
- Nametak, A. (1966a). *Trava zaboravka*, Zagreb: Znanje (sve priče).
- Nametak, A. (1966b). Cjepar. *Glasnik VIS-a u SFRJ*, god. XXIX, br. 7–8, str. 319–322.
- Nametak, A. (1967). *Ramazanske priče*, 3. izd., Sarajevo: Alija Nametak (sve priče).
- Nametak, A. (1968). Rukopisni tursko-hrvatskosrpski rječnici, *Građa za povijest književnosti Hrvatske*, knj. 29, str. 231–380.
- Nametak, A. (1969). Pripovijetke, u: Muradbegović, A., Kušan, J., Dean, A., Nametak, A. – *Pet stoljeća hrvatske književnosti – Izabrana djela*, knjiga 108, str. 333–449, Zagreb: Matica hrvatska.
- Nametak, A. (1982). *Ramazanske priče*, 4. izd., Sarajevo: Starješinstvo Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Sloveniji (sve priče).
- Nametak, A. (1994). *Sarajevski nekrologij*, Zurich: Bošnjački institut & Nakladni Zavod Globus.
- Nametak, A. (2008). Uspomene na Ljudevita Jonkea, Luju, *Jezik*, Vol. 55, No. 1, str. 24–31.
- Nametak, A. (n.d.). Jezik naših iseljenika u Turskoj, Nacrt za studiju (neobjavljeno), u: *Zbirka Alije Nametka*, br. 10582/9, Muzej književnosti i pozorišne umjetnosti BiH.
- Nametak, A. (Rukopis II) (druga sveska rukopisa *Sarajevskog nekrologija*), u: *Zbirka Alije Nametka*, br. 10588, Muzej književnosti i pozorišne umjetnosti BiH.
- Nametak, A. (Rukopis III) (treća sveska rukopisa *Sarajevskog nekrologija*), u: *Zbirka Alije Nametka*, br. 10589, Muzej književnosti i pozorišne umjetnosti BiH.
- Nametak, A. (Rukopis IV) (četvrta sveska rukopisa *Sarajevskog nekrologija*), u: *Zbirka Alije Nametka*, br. 10565, Muzej književnosti i pozorišne umjetnosti BiH.
- Nametak, F. (2012). Ljudi su zaboravljali odlaziti svojim kućama slušajući besjede Alije Nametka, *Novo vrijeme*, br. 1, str. 24.
- Peco, A. (2007). *Govori zapadne Hercegovine*, Izabrana djela I–IV, knj. II, Sarajevo: Bosansko filološko društvo.
- Pehlić, A. (2015). *Jezik Alije Nametka* (neobjavljena doktorska disertacija), Zenica: Filozofski fakultet Univerziteta u Zenici.

- Pehlić, A. (2016). Leksičke varijantnosti u jeziku Alije Nametka, u: Kalajdžija, A. (ur.) *Drugi simpozij o bosanskom jeziku: istraživanje, normiranje i učenje bosanskoga jezika – dosadašnji rezultati, potrebe i perspektive (Zbornik radova)*, str. 413–430, Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu i Institut za jezik u Sarajevu.
- Pehlić, A. i Ništović, H. (2014). Nominacija jezika u književnom djelu Alije Nametka, *Zbornik radova sa V međunarodnog naučno-stručnog skupa „Kulturni identitet u digitalnom dobu“*, str. 285–293, Zenica: Filozofski fakultet Univerziteta u Zenici.
- Rizvić, M. (1991). Novele Alije Nametka ili poetika podnošenja sudbine (Predgovor), u: Nametak, A., *Trava zaboravka*, str. 5–21, Sarajevo: Svjetlost.
- Šicel, M. (1966). *Pregled novije hrvatske književnosti*, Zagreb: Matica hrvatska.
- Šicel, M. (1980). *Pregled novije hrvatske književnosti*, Zagreb: Matica hrvatska.
- Ujević, M. (1932). *Hrvatska književnost. Pregled hrvatskih pisaca i knjiga*, Zagreb.
- Vaupotić, M. (1966). *Hrvatska suvremena književnost*. Zagreb.

Amina Pehlić

ALIJA NAMETAK'S NATIONAL ORIENTATION AND ITS REFLECTION ON HIS ATTITUDE TOWARD LANGUAGE

Abstract

The purpose of the current paper was to investigate in detail Alija Nametak's (1906–1987) national orientation expressed in his literary works, and to analyze the circumstances leading to such an orientation as well as its reflection on Nametak's attitude toward language, particularly with regard to his nomination of language and attitude toward language variations.

The research encompasses the author's literary works, on the basis of which the corpus comprising texts of different stylistic affiliation was made. The following research methods were used: a descriptive method, a method of content analysis and a method of comparative analysis of texts by Nametak.

It is concluded that Nametak's pro-Croat orientation was a result of the socio-political situation of the time, while on the other hand, his association with Bosnia, with the Muslim cultural circle and Islam present the main determinants of his real identity, of which he was profoundly aware, but which due to the socio-political context was not possible to embrace by a Bosniak national name.

*It is also concluded that in the use of language variations Nametak did not consistently opt for the west (Croatian) variant forms (although the pro-Croat national orientation and language nomination using the attribute Croatian bound him to be more open toward linguistic varieties considered Croatian compared to those marked as Serbian), but in many cases he gave preference to the forms common in the standard language in Bosnia and Herzegovina at the time. Some forms (such as the pronoun *who*), which Nametak over time accepted as a feature of his idiom, are now seen as marked in his language, since they do not present commonly used language forms in Bosnia and Herzegovina.*

Keywords: Alija Nametak, national orientation, language nomination, variant forms

أمنية بهليتش

التوجه القومي لعلي ناميتك وانعكاسه على علاقة الكاتب باللغة

ملخص

الهدف من هذه الدراسة هو البحث بالتفصيل في التوجه القومي للكاتب علي ناميتك بحيث تتناول عمله الأدبي ، أي دراسة الظروف لمثل هذا التوجه ، فضلا عن ارتباطها بعلاقة ناميتك باللغة ، وقبل كل شيء تسميته للغة والموقف تجاه الاختلافات اللغوية .

شملت الدراسة العمل الأدبي لهذا الكاتب والذي على أساسه تم تشكيل موضوع البحث المكون من نصوص مختلفة الانتماءات من حيث الأسلوب . من ضمن مناهج البحث تم استخدام طريقة الوصف وطريقة تحليل المحتوى وطريقة مقارنة نصوص الكاتب ناميتك .

تم التوصل الى أن التوجه القومي الموالي لكرواتيا للكاتب ناميتك كان نتيجة الظروف الاجتماعية والسياسية في عصره ، ولكن من ناحية أخرى فإن الانتماء الى البوسنة والانتماء الى الدائرة الثقافية الاسلامية والى الاسلام هي المحددات الأساسية للهوية الحقيقية للكاتب ناميتك ، والتي كان لدى الكاتب وعي عميق بها ، ولكن بسبب السياق الاجتماعي والسياسي لم يكن من الممكن ادراج أعماله تحت اسم قومي بوشناقي .

تم التوصل أيضا الى أن ناميتك باستخدام الاختلافات اللغوية لم يختار على الدوام الأنماط الكرواتية (رغم أن الاتجاه القومي المؤيد لكرواتيا و تسمية اللغة بالكرواتية الزمته بانفتاح أكبر تجاه الاختلافات اللغوية الذي وصف بانها الكرواتية مقابل الجانب الآخر الذي يعرف باللغة الصربية) ، ولكن في كثير من الأمثلة أعطى الأولوية للأنماط التي كانت شائعة في البوسنة والهرسك بممارسة اللغة الفصحى في زمنه . بعض الأنماط (على سبيل المثال : الضمير من) التي تقبلها الكاتب مع مرور الوقت كسمه في لغته أصبحت اليوم مميزة في لغته بما أنها ليست شائعة في الممارسة اللغوية في البوسنة والهرسك .

الكلمات المفتاحية : علي ناميتك ، الاتجاه القومي ، تسمية اللغة ، الأنماط المختلفة .